

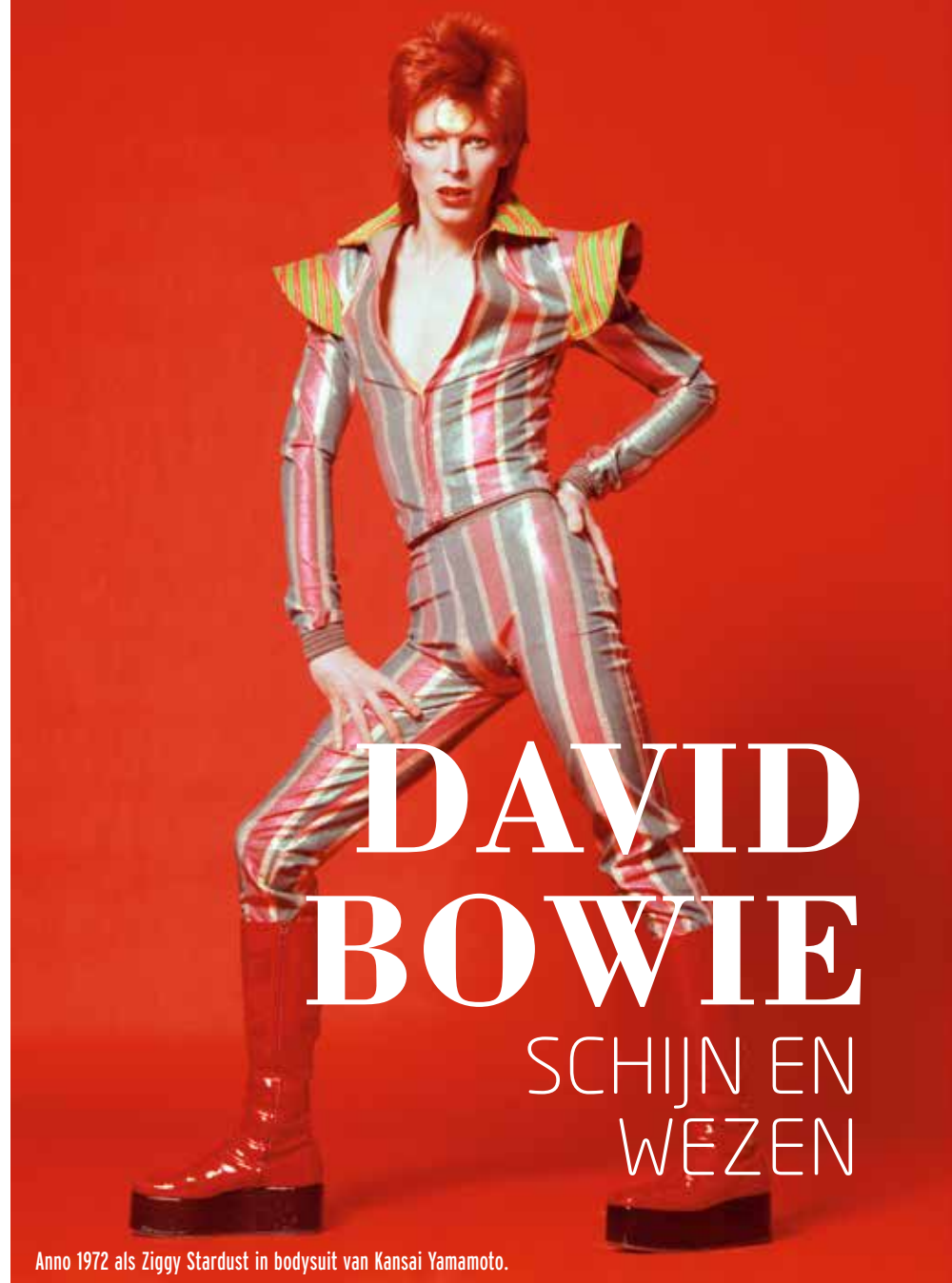
DE WERELDTOURNEE VAN DAVID BOWIE IS HEEFT EEN KLEINE DRIE JAAR NA LONDEN VIA TORONTO, SÃO PAULO, BERLIJN, CHICAGO, PARIJS EN MELBOURNE INMIDDELS GRONINGEN BEREIKT. EEN ZINNENPRIKKELENDE MAAR OOK ONTHULLENDE TENTOONSTELLING, WANT NET ALS ZIJN KUNSTVRIEND ANDY WARHOL BLIJKT DE LEVENDE POPLEGENDE DIEPZIN- NIG IN ZIJN OPPERVLAKKIGHEID.

DOOR LUDO DIELS

27 studioalbums met een totaalverkoop van 140 miljoen exemplaren en ruim 1000 optredens wereldwijd plus een rol in 27 speelfilms - over David Bowie kun je onmogelijk schamper doen. Met zekerheid is hij visueel gezien de meest interessante popartiest van de twintigste eeuw. Bovendien slechtte hij de grenzen tussen *high and low*, tussen man en vrouw, literatuur en pulp, en *Wahrheit und Dichtung*. Misschien is hij zelfs wel de belichaming van al die scheidslijnen. Zie daar maar eens mee te leven in het huidige tijdsgewricht, waarin enerzijds alle barrières van ruimte, plaats en tijd via de ICT zijn vervaagd, terwijl anderzijds de grenzen tussen culturen en landen zo goed als potdicht zitten.

David Bowie had zijn functie en impact toen de levendige verbeelding ons nog de weg wees, we oog hadden voor het vreemde en exotische, en dachten dat al onze vijanden zich ophielden achter een IJzeren Gordijn. Cultureel relevant, zonder enige twijfel, maar inmiddels tragisch achterhaald. Wie kijkt er na zijn middelmatige comebackalbum THE NEXT DAY nu nog vol verwachting uit naar de opvolger BLACKSTAR, die gepland staat voor 8 januari, de dag dat hij 69 wordt.

Zelf ben ik geen Bowie-fan van jongs af aan, laat ik dat vooropstellen. Mijn oudere broer draaide eind jaren zeventig, begin jaren tachtig de zogeheten Berlijn-trilogie LOW, "HEROES" en LODGER werkelijk grijs. Zo ontwikkelde ik vanuit een afweermechanisme een antipathie, die medio jaren tachtig verder doorgroeide door toedoen van de megahits *Tonight*

en *Dancing In The Street*, de in mijn oren miserabele duetten met Tina Turner en Mick Jagger. Toch voelde ik op een gegeven moment de aandrang mij in zijn oeuvre te verdiepen, want Bowie zou vast en zeker niet voor niets gelden als een vernieuwer. Een wereld ging voor mij open. Er bleek een gat te gapen tussen zijn muziek uit de commerciële jaren tachtig en zijn werk uit de jaren zeventig, waarin hij de grenzen tussen muziek, theater en kunst verkende en zich bewoog op het snijvlak van voorstellingsvermogen en werkelijkheid. Een eenmanskosmos.

STILERING

Superlatieven vlogen ons om de oren toen *David Bowie Is* in 2013 in het prestigieuze Victoria and Albert Museum in London in première ging. Zo duidde wij-

len Joost Zwagerman in *De Wereld Draait Door* in zijn aanstekelijk enthousiasme de tentoonstelling als 'geen ode, maar topkunst'. Die kwalificatie vond bij mij geen directe weerklank. Volgens de gezaghebbende Amerikaanse popjournalist Dave Marsh is popmuziek immers in beginsel cultuur voor cultuurlozen. Dus waarom een museum kiezen als locatie voor een expositie over een popicoon? Inmiddels begrijp ik het: David Bowie is kunst. Hij belichaamt het door Marshall McLuhan gemunte adagium: *the medium is the message*. Wat je ziet is wat hij in wezen is. Bij Bowie draait het namelijk vooral om stijl. Zijn kern wordt gevormd door stijl, gevangen in het keurslijf van de tijd. Of om met hemzelf spreken: "Ik ben gewoon David Bowie, punt uit." In de zomer van 2014 bezoek ik de ten-

toonstelling in de Berlijnse kunsthall Martin-Gropius-Bau. Via een *headset* met GPS-systeem doorloop je de verschillende zalen. Een overweldigende multimediale ervaring, waarbij je afwisselend fragmenten uit platen, optredens en interviews hoort. Alle aspecten van zijn kunstenaarschap passeren de revue, van zijn albumhoezen en exorbitante podiumuitdossingen tot *storyboards* en schilderijen. Bowie komt eruit naar voren als een culturele omnivoor, die alles lust: kunst, design, mode, film, literatuur, noem het allemaal maar op. Daarbij legt hij een feilloos gevoel voor marketing, timing en zelfs manipulatie van het publiek aan de dag. Een man, kortom, die de muziek ontstijgt.

Wat Bowie muzikaal bijzonder maakt, is zijn trouweloosheid aan één specifieke stijl. Of zoals het zo mooi staat omschreven in het salontafelboek bij de expositie: *een vleugje variété, vaudeville, pantomime, film, musical, cabaret, moderne dans, Franse chansons en Amerikaanse blues, folk, rock en soul*. Bowie is een eclecticus pur sang, op het syncretische af. In de architectuur heet zo'n fenomeen postmodern. Hij neemt als een spons de gehele culturele diversiteit in zich op en geeft er zijn eigen draai aan. Bowie's verschijningsvorm wordt evenzeer gekenmerkt door meervoudigheid. De buitenkant is de binnenkant. Zijn kapsel bezit evenveel importantie als de tekst of zijn muziek. Wat van zijn kunstvriend Andy Warhol wordt beweerd, zou je ook over Bowie kunnen stellen: juist in zijn oppervlakkigheid is hij diepzinnig.

BEVRIJDING

Al lopend door de tentoonstelling *David Bowie Is* ging ik als een huis-, tuin- en keukenpsycholoog op zoek naar de bron van al die oppervlakkigheid. Waarom nam hij al die verschillende personages aan? Waar kwam die fascinatie voor het buitenaardse vandaan? Vanwaar die behoefte aan een welhaast constante *Verwandlung*? Als een lichtelijk teruggetrokken jongen groeide David Jones (1947) op in het na de Tweede Wereldoorlog heropgebouwde Brixton. Om te ontsnappen aan de eenvormigheid van die Londense woonwijk liet hij op zijn slaapkamer strips, kunstboeken, literatuur en, niet in de laatste plaats, rock 'n' roll tot zijn verbeelding spreken. Popmuziek bleek zijn bevrijding. Ze verschafte hem toegang tot het artistieke

milieu, dat hem op het spoor zette van de dadaïsten, surrealisten en expressionisten.

Bowie vond bevrijding in zijn fantasie en werk. Zo kon hij de onvolprezen trilogie *LOW*, "HEROES" en *LODGER* maken in het door de Koude Oorlog opgedeelde Berlijn. De fysieke aanwezigheid van de grimmige Muur en de beklemming van een reële oorlogsdreiging lieten zijn creatieve geest ontwaken. Hij vond bevrijding in een gedeelde stad. Rust in een onrustige omgeving. Alles aan hem is dubbel, ook de ambiance waarin hij het beste gedijt.

WAT JE ZIET IS WAT HIJ IS: BIJ DAVID BOWIE IS DE BUITENKANT OOK DE BINNENKANT

Met zijn tweede album speelde Bowie al meteen in op de tijdgeest. Sciencefiction beleefde toen zijn hoogtepunt en voor het eerst in de geschiedenis werd veel van wat daarin werd beschreven gerealiseerd. Het was de periode van de bemande ruimtevaart. Met een perfect gevoel voor timing verscheen *Space Oddity* vlak nadat eind 1968 de Apollo 8 als eerste bemande vlucht rond de maan terugkeerde. Zijn muziek heeft later als soundtrack gediend bij registraties van de maanlanding en de terugkeer naar de aarde. Als geen ander verklankte Bowie de geest van vooruitgang. Zijn grootschalige tournees in de jaren zeventig waren audiovisuele totaalervaringen. De extravagante kledingstukken, zoals de met Japanse kanji-tekens geprinte capes, de asymmetrische tricot bodysuit van ontwerper Kansai Yamamoto of de vinyl bodysuit Tokyo Pop, ze zijn allemaal op de tentoonstelling te bewonderen. Wat ook in het oog springt is hoe Bowie alter ego's als Major Tom, Ziggy Stardust, Aladdin Sane en The Thin White Duke tot aan hun poses toe nauwgezet uittekende. Hij besteedde de nodige tijd aan de schijnbare oppervlakkigheid.

VERMOMMING

Het Groninger Museum zoekt wel vaker de grens tussen popmuziek en kunst op. Zo was er voorjaar 2014 *Masquerade*, een serie aquarellen van de hand van de Amerikaanse shockrocker Marilyn Manson. De titel van die tentoonstelling dekt ook de lading van *David Bowie Is*. Bowie is immers *a master of disguise*. Hij voelt zich vrij achter een masker. Die *Maskenfreiheit* markeert zijn gehele loopbaan. Zo gauw hij het masker afzet, wordt hij een oninteressante sterveling, één van ons. Bij Bowie is de grens tussen zijn en schijn juist het masker dat hij draagt.

David Bowie Is stemde mij eerder mistroostig dan euforisch. We zien immers geen *mid-career* retrospectief, maar een verzameling duizelingwekkende beelden uit een voorbij tijdperk. Een terugblik op iemands glorie-dagen met een hoofdrol voor de meest tijdelijke manifestatie van het bestaan: de mode. Bowie wordt door de expositie niet interessanter noch krijgt zijn muziek er een betekenislaag bij. Wel slaagt de tentoonstelling er overtuigend in om de aantrekkingskracht van zijn mysterieuze bestaan verder te ontrafelen. Bowie wordt een 'gewone mens' en dat is het ergste wat een genie kan overkomen. De mythe Bowie heeft aan zijn kunst genoeg. Er zijn geen schrijnen, sarcofagen en gebalsemde ingewanden te zien, zoals voorjaar 2012 op de rondtrekkende expositie over farao Toetanchamon, maar toch draagt *David Bowie Is* evengoed het karakter van een blinkend opgepoetst dodenmasker. Een popicoon als relikwie van een voorbije *Zeitgeist*. Een tentoonstelling als de dood zelf, maar dan zonder de vervelende bijkomstigheid van het sterven. Kun je levend zó dood zijn dat men een reizende expositie aan je wijdt? Dat kan alleen maar iemand lukken die gedurende zijn carrière telkens weer de grenzen tussen fictie en realiteit heeft verlegd. Als stijl-icoon en excentrieke popvernieuwer onsterfelijke dood. Als inspirator en legende even onvergankelijk als een koning met goddelijke status uit het oude Egypte. ●

De tentoonstelling David Bowie Is in het Groninger Museum loopt tot 13 maart 2016.